

Trzebiatowski, Włodzimierz

Rola lwowskich przedstawicieli nauk chemicznych w środowisku wrocławskim

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 33/1, 81-102

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Włodzimierz Trzebiatowski
(Wrocław)

ROLA LWOWSKICH PRZEDSTAWICIELI NAUK CHEMICZNYCH W ŚRODOWISKU WROCŁAWSKIM *

WSTĘP

Zadaniem niniejszego opracowania jest opis kształtowania się bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej nowego polskiego środowiska nauk chemicznych we Wrocławiu, które w ciągu 35 lat nabrało dużego znaczenia i zalicza się do najpoważniejszych w kraju.

Rdzeń środowiska chemicznego powstał dzięki działalności naukowej i dużemu wysiłkowi organizacyjnemu ze strony początkowo nielicznego grona profesorów i ich współpracowników, którzy w latach 1945—1946 przybyli tu z lwowskich uczelni akademickich lub przemysłu. Z kolei ich uczniowie, zazwyczaj już z grona absolwentów uczelni wrocławskich, przejmowali stanowiska i inicjatywę dalszego rozwoju. Silne przedwojenne akademickie środowisko lwowskie stało się w ten sposób jego osobową bazą rozwojową, a było nią również dla Wydziału Chemicznego Politechniki Śląskiej, dokąd skierowała się część jego przedstawicieli.

W celu uwidocznienia tych powiązań, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe zainicjowało opracowania na ten temat.

W przypadku nauk chemicznych wydawało się autorowi celowe nawiązanie w tym opracowaniu do krótkiej historii macierzystego środowiska lwowskiego tych nauk. Stąd podział na dwa rozdziały: I. *Zarys rozwoju nauk chemicznych we Lwowie w latach 1872—1939* i II. *Udział lwowskich naukowców w organizacji i rozwoju nauk chemicznych we Wrocławiu od roku 1945*.

* Niniejszy artykuł Profesora Włodzimierza Trzebiatowskiego poświęcony jest znaczeniu lwowskich przedstawicieli nauk chemicznych w rozwoju środowiska naukowego po II wojnie światowej we Wrocławiu. Uważał On za swój obowiązek napisanie tego artykułu, będącego ostatnim zakończonym przez Niego opracowaniem przeznaczonym do druku. Decydując się na opublikowanie artykułu, Redakcja „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” starała się w niewielkim stopniu ingerować w tekst Autora. Por. też B. Staliński: *Włodzimierz Trzebiatowski (1906—1982)*. „Nauka Polska” nr 1—2 1983 s. 209—213.

I. ZARYS ROZWOJU NAUK CHEMICZNYCH WE LWOWIE W LATACH 1872—1939¹

Wśród chemików polskich, którzy po przywróceniu przez władze austriackie polskiego języka wykładowego kierowali na lwowskich uczelniach, poczynając od roku 1872, katedrami, najliczniejszą grupę stanowili organicy. Nestorem ich był Bronisław Radziszewski (1848—1914). Jako uczeń Kokulego pracował nad związkami aromatycznymi: m.in. bromowaniem węglowodorów aromatycznych, budową benzoliny i dezoksybenzolini, dokonał syntezy lofiny, która udowodniła budowę pięciocząłowego pierścienia gliksalinowego oraz wykazał, że mechanizm fosforescencji lofiny, a więc także niektórych owadów, polega na jej utlenieniu. W jego pracowniach przeprowadzano również pierwsze badania nad składem chemicznym krajowych rop naftowych (B. Lachowicz). Był twórcą pierwszej polskiej szkoły chemicznej na Uniwersytecie Lwowskim i pełnił obowiązki profesora w latach 1872—1910. Angażował się szeroko w pracach społecznych, m.in. był założycielem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. M. Kopernika oraz redaktorem „Kosmosu”. Do jego uczniów zalicza się: B. Lachowicz, J. Schramm, St. Niemczycki, K. Kling i St. Opolski.

W tym samym okresie profesorem w dawnej Szkole politechnicznej był w latach 1872—1892 August Freund (1835—1892), który w swych pracach osiągnął takie znaczące rezultaty, jak synteza acetonu, otrzymanie trójmetylokarbinolu z gliceryny i odkrycie cyklopropanu. Jego następcą był w latach 1892—1925 Stefan Niementowski (1866—1925), autor licznych prac, czł. PAU i Akademii Nauk Technicznych. Do najważniejszych wyników jego badań zaliczyć można odkrycie oksanhydrozwiązków i syntezy np. dwuantyhydrozwiązków kwasu akrydynowego oraz wysoce skomplikowanych układów heterocyklowych w rodzaju chinakrydiny, florochinyli i naftardiny. Do jego uczniów zaliczali się m.in.: E. Sucharda i Z. Tomasik. Przez krótki okres w latach 1904—1907, na Akademii Rolniczej w Dublanach działał Jan Zaleski (1868—1932) wybitny badacz barwników krwi, współpracownik M. Nenckiego w Petersburgu.

Prace w zakresie tautometrii i desmotropii prowadził Stanisław Opolski (1876—1918), kierownik II Instytutu Chemicznego na Uniwersytecie w latach 1910—1918, autor podręcznika chemii organicznej. Jego następcą był Kazimierz Kling (1884—1942) prowadzący w Spółce „Metan” pionierskie prace z zakresu przeróbki ropy naftowej, paliw płynnych i gazowych. Od roku 1928 współdziałał w organizacji Chemicznego Instytutu Badawczego w Warszawie i był profesorem Politechniki Warszawskiej. Od roku 1925 kierownikiem Katedry Chemii Organicznej na Politechnice Lwowskiej był Edward Sucharda (1891—1947), czł. kor. Akademii Nauk Technicznych i czł. kor. PAU uprzednio czynny na Wydziale Rolniczo-Leśnym. Jego osiągnięcia w chemii związków heterocyklowych oraz półmikroanalizie omówione zostaną w części II. Do jego współpracowników i uczniów zalicza się: E. Płazek, B. Bobrański, H. Ku-

¹ Streszczenie i uzupełnienie opracowania powstałego w czasie okupacji w roku 1942, którego oryginał znajduje się w Muzeum Polskiego Towarzystwa Chemicznego w Warszawie.

czyński, T. Mazoński², Cz. Troszkiewiczówna³, Z. Skrowaczewska i L. Kuczyński.

Dziedziną stereochemii, np. kwasów akonitynowych i glutakonowych, zajmował się od roku 1934 na Uniwersytecie JK Roman Małachowski (1887—1944), który dokonał również pierwszej oryginalnej syntezy karbonylocyjanku, a z niego działaniem „ciężkiej” wody cyjanodeuteru, którego własności określił. Zginął w Powstaniu Warszawskim. Jego uczniami byli: Z. Jerzmanowska, St. Prebendowski⁴, Z. Wąsowska⁵ i St. Józkiwicz⁶.

Do kolejnych profesorów chemii organicznej należeli: na Akademii Medycyny Weterynaryjnej St. Niemczycki (synteza butylotoluenów, technologia mleka); na Wydziale Rolniczo-Leśnym Politechniki Lwowskiej w latach 1927—1930 J. Suszko⁷ (1889—1972) (np. synteza tiodwuazoli) i od 1931 r. E. Płażek (1898—1964) pracujący w zakresie syntezy alkein i pochodnych pirydyny; a na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu B. Bobrański (ur. 1902) (syntezy w grupie kwasu sulfanilowego i półmikroanaliza).

Chemię nieorganiczną i fizyczną zapoczątkował Stanisław Tołłoczko (1868—1935) kierujący w latach 1905—1935 I Instytutem Chemicznym Uniwersytetu JK. Prowadził badania nad szybkością rozpuszczania zorientowanych płaszczyzn krystalograficznych związków chemicznych (z J. Tokarskim), chlorowaniem gazu ziemnego (z K. Klingiem) i wpływem promieniowania pozafioletowego na chlorowanie i rozkład metanu. Pozostawił podręczniki *Chemii nieorganicznej z zasadami chemii ogólnej* i *Chemii organicznej* w licznych wydaniach. W latach 1907—1917 czynny był na Akademii Rolniczej w Dublanach Jan Zawidzki (1866—1928) czł. PAU. Tutaj powstały jego klasyczne prace z kinetyki chemicznej, w których wprowadził podstawowe równania szybkości przebiegu reakcji autokatalitycznych. Ogłosił również liczne studia z historii chemii. W dziedzinie chemii analitycznej i jako prekursor w kraju chemii związków kompleksowych, szczególnie molibdenu działał wpierw w Dublanach, a od roku 1926 kierując Katedrą Chemii Nieorganicznej Politechniki Lwowskiej Wiktor Jakób⁸ (1886—1971). Badał on także własności nowego pierwiastka renu, wykrywając (z B. Jeżowską) V stopień utleniania. Jego uczniami byli: C. Michalewicz⁹, Cz. Jodko¹⁰, T. Pukas¹¹. W zakresie fotochemii i polarografii czynny był na Uniwersytecie JK Wiktor Kemula (ur. 1902), od roku 1937 kierownik Katedry Chemii Fizycznej, który m.in. wyjaśnił przemiany dokonywane się pod wpływem promieni pozafioletowych w metanie i acetylenie¹². W zakresie po-

² Politechnika Śląska.

³ Akademia Medyczna w Łodzi.

⁴ Śląska Akademia Medyczna.

⁵ Politechnika Śląska.

⁶ Śląska Akademia Medyczna.

⁷ Od roku 1930 na Uniwersytecie Poznańskim.

⁸ Politechnika Śląska.

⁹ Lwowski Instytut Politechniczny.

¹⁰ Politechnika Krakowska.

¹¹ Politechnika Śląska.

¹² Uniwersytet Warszawski.

larografii wykazał on istnienie zjawiska „egzaltacji” prądu granicznego. Przez krótki okres czasu (1930—1932) czynny był jako pierwszy profesor na Katedrze Chemii Fizycznej Politechniki Lwowskiej Bohdan Kamiński (1897—1973) prowadząc prace z zakresu teorii flotacji i potencjometrii, a w latach 1934—1939 Alicja Dorabalska (1897—1976) zajmująca się przy współpracy E. Turskiej mikrokalorymetrią i słabą promieniotwórczością niektórych pierwiastków. Własnościami fizykochemicznymi sprasowanych pod wysokimi ciśnieniami proszków metalicznych oraz strukturą stopów metalicznych zajmował się Włodzimierz Trzebiatowski (ur. 1906), w pierw na Politechnice Lwowskiej, a od roku 1938 profesor chemii nieorganicznej na Uniwersytecie JK.

Technologia chemiczna, istotna dla przemysłu krajowych surowców chemicznych, takich jak ropa naftowa, sole potasowe i przetwory rolnicze, rozwijana była na Politechnice Lwowskiej. Jako pierwszy reprezentował tę dziedzinę Stanisław Pawlewski (1852—1917) profesor w latach 1885—1917. Pozostawił on prace w zakresie chemii organicznej, także o pokroju fizykochemicznym oznaczając gęstość par i wielkości krytyczne licznych ciekłych związków organicznych. Przeprowadzał badania nad budową i barwą związków organicznych, np. nad kamfonitrylem, i z teorii roztworów. Był autorem podręczników: *Sposoby oznaczania wartości nafty* — 1876, *Wosk ziemny i jego produkty* — 1877, *Technologia nafty i wosku ziemnego* — 1891, *Analiza chemiczno-techniczna i Preparatyka organiczna*.

Przemysłem rolnym, a przede wszystkim gorzelnictwem, zajmował się Wiktor Syniewski, czł. koresp. Akademii Nauk Technicznych (zm. 1927), autor oryginalnej teorii budowy skrobi. Szereg jego prac poświęconych było procesowi scukrzenia skrobi, co doprowadziło do identyfikacji α - i β -diastazy. Do jego współpracowników zaliczali się: A. Tychowski i F. Pollak¹³.

Technologię nieorganiczną reprezentował w latach 1912—1926 przybyły z Fryburga Ignacy Mościcki (1887—1946), hon. czł. Akademii Nauk Technicznych, niewątpliwie jeden z najwybitniejszych przedstawicieli polskich technologów chemicznych. Pozostawił liczne prace i patenty w zakresie syntezy tlenków azotu z powietrza, zagęszczania kwasu azotowego i amoniaku, syntezy elektrotermicznej cyjanowodoru i z wielu innych dziedzin technologii chemicznej. Szczególną jego zasługą było stworzenie we Lwowie spółki „Metan”, prowadzącej pionierską pracę badawczą w przemyśle naftowym, załączek przyszłego Chemicznego Instytutu Badawczego. W roku 1926 wybrany został Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej. Do jego współpracowników zalicza się: W. Bobrownicki, W. Dominik, A. Wandycz, St. Pawlikowski¹⁴ i Br. Nartowski¹⁵.

Najwybitniejszym przedstawicielem technologii ropy naftowej i gazów ziemnych był w Polsce Stanisław Pilat (1881—1941), czł. koresp. Akademii Nauk Technicznych, czł. Akademii Massaryka w Pradze, kierujący od roku 1927 Katedrą Technologii Nafty. Ogłosił w tym zakresie przeszło 100 prac naukowych i patentów. Najważniejsze osiągnięcia jego dotyczą uzyskania gazoliny z gazu ziemnego, otrzymania sadzy z gazów

¹³ Uniwersytet Jagielloński.

¹⁴ Politechnika Śląska.

¹⁵ Politechnika Gdańska.

ziemnych, zbadania i wyodrębnienia i zużytkowania z odpadów rafina-

cyjnych silnie powierzchniowo czynnych związków z grupy kwasów sulfonaftenowych. Opracował oryginalny proces frakcjonowania pozostałości ropnych przez działanie roztworów gazów ziemnych w lekkich węglowodorach — znany jako proces Pilata. Był autorem podręcznika akademickiego *Zarys technologii nafty*. Do jego współpracowników zalicza się: A. Szayna, J. Sereda, E. Dawidson, M. Godlewicz, M. Turkewycz¹⁶, W. Kisielow¹⁷ oraz E. Neyman-Pilatowa (1909—1945)¹⁸, która wniosła poważny wkład m.in. do badań własności fizyko-chemicznych olejów smarowych, sulfokwasów naftowych i roztworów gazowych. Prof. Pilat padł w roku 1941 ofiarą zbiorowego morderstwa profesorów, popełnionego przez hitlerowców.

W roku 1923 Katedrę Technologii Chemicznej Organicznej objął Wacław Leśniński¹⁹ (1886—1956), współpracownik St. Pawlewskiego a z kolei „Metanu”. Jego polem działania była chemia i synteza barwników organicznych, szczególnie zawierających grupę akrydynową. Blisko współpracował z przemysłem i był doradcą Fabryki Barwników „Boruta”. Katedrą Technologii Chemicznej II i Mykologii kierował po W. Syniewskim Adolf Joszt²⁰ (1889—1957), czynny w zakresie enzymatyki i koloïdów karmelizacyjnych istotnych dla przemysłu cukrowniczego, a także technologii wody i ścieków. Jego współpracownikami byli: Fr. Nowotny²¹, F. Pollak²², K. Kluczycki²³.

Na Wydziale Rolniczo-Leśnym Politechniki Lwowskiej kierował od roku 1929 Katedrą Technologii Rolnej Aleksander Tychowski (1900—1962) badający produkty enzymatycznego rozkładu skrobi, budowę amylopektyn, a od strony technologii specjalista gorzelnictwa. Katedrą Towaroznawstwa w Akademii Handlu Zagranicznego kierował od roku 1935 Kazimierz Ihnatowicz (1888—1966), uczeń prof. St. Pawlewskiego (chemia tłuszczów).

W roku 1926 Katedrę Technologii Chemicznej Nieorganicznej i Elektrochemii objął Tadeusz Kuczyński (1890—1945). Upřednio był czynny w przemyśle naftowym, gdzie zajmował się rozdzielaniem emulsji ropnych, a z kolei kierował fabryką „Azot” w Jaworznie, produkującą cyjanki. Na Katedrze zajął się intensywnie przeróbką kałuskich siarczanowych soli potasowych, przede wszystkim langbajnitów, ich procesami krystalizacyjnymi, a także zagadnieniami budowy aparatury chemicznej i materiałami konstrukcyjnymi stwarzając zaczątki polskiej inżynierii chemicznej. Pozostawił w tych dziedzinach 49 publikacji i 18 patentów. W zakresie technologii soli potasowych czynny był jeszcze na Politechnice Lwowskiej oddzielny zakład pod kierunkiem D. Längauera (zm. 1946). Specjalistyczną placówką, a mianowicie Instytutem Fotograficznym, kierował Witold Romer (1900—1967), zainteresowany również w poligrafii, autor nowej techniki reprodukcyjnej izohelii, który pierw-

¹⁶ Lwowski Państwowy Uniwersytet im. I. Franko.

¹⁷ Politechnika Śląska.

¹⁸ Politechnika Śląska.

¹⁹ Politechnika Śląska.

²⁰ Politechnika Śląska.

²¹ Uniwersytet Jagielloński.

²² Uniwersytet Jagielloński.

²³ Politechnika Śląska.

szy w kraju zajmował się naukowymi podstawami procesu fotograficznego, szczególnie sensyometrią (współpracownicy: Wł. Markocki i J. Biernat).

Zgodnie z tradycjami, chemia fizjologiczna rozwijała się we Lwowie na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu JK, gdzie pierwszym jej przedstawicielem był Stanisław Bądryński (1862—1920), czł. koresp. PAU, który od roku 1899 był w pierw profesorem higieny, a od roku 1906 chemii fizjologicznej. Zajmował się m.in. badaniem rozkładu białka w ustroju oraz chemią kwasów oksyproteinowych. Jego następcą na Katedrze był Jakub Parnas (1884—1949), czł. PAU, twórca lwowskiej szkoły biochemii, odkrywca wielu reakcji, np. reakcji fosforolizy glikogenu, powszechnych w świecie roślinnym i zwierzęcym (wspólnie z T. Baranowskim).

*
*
*

Powyżej został przedstawiony rozwój nauk chemicznych we Lwowie do wybuchu wojny w roku 1939, która spowodowała zasadnicze zmiany polityczne, ustrojowe i reorganizację szkolnictwa wyższego wprowadzone przez władze radzieckie. Do rozpoczęcia wojny niemiecko-radzieckiej wszyscy polscy profesorowie chemii pozostawali na swoich stanowiskach. W okresie okupacji niemieckiej, zapoczątkowanej masakrą profesorów polskich w lipcu 1941 roku, Uniwersytet i Politechnika przestały działać. W roku 1941 powołano „Technische” — wzgl. „Medizinische Fachkurse”, zatrudniające szereg polskich profesorów. W sierpniu 1944 roku, po wycofaniu się okupanta uczelnie lwowskie wznowiły swoją działalność, po czym w roku 1945 rozpoczęła się repatriacja ludności polskiej, która objęła również profesorów lwowskich uczelni.

II. UDZIAŁ LWOWSKICH NAUKOWCÓW W ORGANIZACJI I ROZWOJU NAUK CHEMICZNYCH WE WROCŁAWIU OD 1945 ROKU

1. ORGANIZACJA

W następstwie II wojny światowej chemicy z lwowskich wyższych uczelni znaleźli się w latach 1944—1946 w centralnej i zachodniej Polsce. Przed nimi stało olbrzymie zadanie odbudowy nauki i współdziałania w odbudowie przemysłu chemicznego. Z wyjątkiem prof. W. Kemuli, powołanego na Katedrę Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu Warszawskiego, pozostali profesorowie lwowscy-chemicy znaleźli się we Wrocławiu i Gliwicach, a za nimi podążali ich współpracownicy. Już w składzie grupy operacyjnej prof. Stanisława Kulczyńskiego, który jako pełnomocnik rządu przybył 10 maja 1945 r. do Wrocławia znalazło się kilku chemików lwowskich, a mianowicie dr H. Kuczyński, dr W. Gorzelany, mgr St. Józkiwicz, a z dawnego Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu JK doc. T. Baranowski, do których dołączyła nieco później inż. Z. Skrowaczewska. Stopniowo zaczęli napływać dalsi, a jako pierwszy prof. E. Sucharda, który objął stanowisko prorektora d/s Politechniki we wspólnym kierownictwie Uniwersytetu i Politechniki, których rektorem był Stanisław Kulczyński, były rektor Uniwersytetu JK. We wrześniu 1945 r. przybył do Wrocławia prof. W. Trzebiatowski, nieco później dr Bogusława Jeżowska-Trzebiatowska i prof. E. Płazek. Profesorowie

W. Jakób, A. Joszt, W. Leśniański i doc. E. Neyman-Pilatowa osiedlili się w Gliwicach organizując Wydział Chemiczny na powstałej Politechnice Śląskiej.

Chemia wspólnego dla Uniwersytetu i Politechniki Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego znalazła pomieszczenie na terenie Politechniki, gdyż budynki Uniwersytetu były spalone, natomiast Gmach Chemii Politechniki wraz z Biblioteką ocalał. W pracach nad organizacją studium chemicznego brała również udział E. Neyman-Pilatowa, która zmarła jeszcze w roku 1945. W listopadzie odbyły się pierwsze polskie wykłady prof. L. Hirszfelda na Uniwersytecie, prof. K. Idaszewskiego i prof. W. Trzebiatowskiego na Politechnice, jednak zajęcia dydaktyczne zapisanych na pierwszy rok studentów trzeba było przerwać. Początkowo na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym obsadzone były 4 katedry chemiczne: Katedra Chemii Organicznej (E. Sucharda), Katedra Chemii Nieorganicznej (W. Trzebiatowski), Katedra Chemii Ogólnej I (E. Płażek) i Katedra Chemii Ogólnej II (H. Kuczyński). Trwały prace organizacyjne i porządkowe, które umożliwiły wiosną 1946 roku podjęcie regularnego procesu nauczania na wspólnym studium Chemicznym Uniwersytetu i Politechniki. Brał w nich udział inż. D. Smoleński wywieziony po Powstaniu Warszawskim do Wrocławia, przyszły rektor Politechniki. W organizacji Katedry Chemii Nieorganicznej, na którą spadły pierwsze ciężkie obowiązki dydaktyczne, współdziałali dr W. Gorzelany b. adiunkt, mgr St. Babiak (zmarły z końcem 1945), Wł. Baran i A. Śliwa, b. współpracownicy Katedry Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu JK oraz dr J. Wojciechowska z Uniwersytetu Warszawskiego. W Katedrach Chemii Organicznej i Ogólnej czynni byli inż. Z. Skrowaczewska, inż. M. Wronska, inż. J. Biernat, inż. T. Batkowski, inż. L. Kuczyński. Po dwu latach w roku 1947 zmarł prof. E. Sucharda. Jego Katedrę objął E. Płażek i kierował nią do swojej śmierci w roku 1964, poczem przejął ją H. Kuczyński, przekazując kierownictwo Katedry Zofii Skrowaczewskiej, Katedrę Chemii Ogólnej na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym do roku 1951, a z kolei Katedrę Chemii Nieorganicznej II na Wydziale Chemicznym Politechniki Wrocławskiej, później przemianowaną na Katedrę Chemii Pierwiastków Rzadkich objęła w roku 1951 B. Jeżowska-Trzebiatowska. Od roku 1948 do 1953 Katedrą Chemii Fizycznej kierował Kazimierz Gumiński z Uniwersytetu Jagiellońskiego, wychowanek Politechniki Lwowskiej, poczem jako zastępca profesora objął ją Krzysztof Pigoń. Ta silna obsada podstawowych katedr chemicznych stała się bazą studiów chemicznych we Wrocławiu. Z podziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego powstał w roku 1946 pierwszy w Polsce Wydział Matematyczno-Fizyczno-Chemiczny z Oddziałem Chemii Technicznej, obok którego czynne było niezależne studium chemii uniwersyteckiej. Dyrektorami Oddziału Chemii Technicznej zostali kolejno Fr. Nowotny, W. Romer, H. Kuczyński. Powiązanie stanowiła Komisja Chemiczna Wydziału pod przewodnictwem W. Trzebiatowskiego, który objął z kolei po prof. H. Steinhausie i prof. E. Rybce funkcję dziekana Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego w latach 1950—1951. W roku 1951 unia personalna Uniwersytetu i Politechniki przestała istnieć i na Politechnice utworzony został Wydział Chemiczny, natomiast Studium Chemii na Uniwersytecie uległo czasowo likwidacji, przy czym dziekanem Wydziału Chemicznego Politechniki Wrocławskiej został Kazimierz Gumiński.

W międzyczasie powiększało się stopniowo grono profesorskie chemików. W roku 1946 powrócił z Anglii Witold Romer, dawny kierownik Instytutu Fotograficznego Politechniki Lwowskiej, powołany na Katedrę Fototechniki, w której współpracował z Wł. Markockim, następcą po jego śmierci w roku 1967. Katedrę Technologii Nieorganicznej od końca roku 1946 organizuje Włodzimierz Bobrownicki (1892—1980), naczelny dyrektor Zjednoczenia Nawozów Sztucznych, b. współpracownik I. Mościckiego z Politechniki Lwowskiej i przemysłu PFZwAz w Chorzowie w okresie międzywojennym. Jego najbliższym współpracownikiem był inż. Jerzy Schroeder, współpracownik doc. A. Tychowskiego na Politechnice Lwowskiej, który w roku 1962 objął Katedrę i z kolei kierował Instytutem Technologii Nieorganicznej i Nawozów Mineralnych Nafty i Paliw Płynnych organizował i kierował — poczynając od roku 1946 — Zdzisław Tomasiak, dawny współpracownik prof. Niementowskiego i Pilata, prowadzący odbudowę fabryki paliw płynnych w Oświęcimiu. Zdołał on Katedrę tę przy pomocy przemysłu i PAN poważnie rozbudować i wzmocnić.

Na Katedrę Technologii Węgla powołany został w roku 1947 Błażej Roga, absolwent i dawny pracownik Politechniki Lwowskiej, dyrektor Zjednoczenia Przemysłu Koksochemicznego i Zakładu Chemicznej Przeróbki Węgla w Głównym Instytucie Górniczym. W tymże roku rozpoczął pracę jako organizator i kierownik Katedry Inżynierii Chemicznej Zdzisław Ziołkowski, gł. projektant i kierownik Biura Projektów Zakładów Chemicznych „Oświęcim”, były współpracownik prof. R. Witkiewicza na Katedrze Pomiarów Maszyn i prof. Pilata na Politechnice Lwowskiej. Katedra ta z czasem dzięki pomocy przemysłu zyskała własny gmach i zamieniła się w poważny Instytut współpracujący szeroko z przemysłem. W latach 1948—1958 inż. Zbigniew Tokarski, były współpracownik Stacji Ceramiczno-Doświadczalnej Politechniki Lwowskiej, kierował Katedrą Ceramiki, po czym weszła ona jako Zakład w skład Katedry Technologii Nieorganicznej. Od roku 1946 kierował Katedrą Technologii Przemysłu Rolnego Franciszek Nowotny, były współpracownik prof. A. Joszta na Politechnice Lwowskiej, który w roku 1949 przeszedł na Uniwersytet Jagielloński, a jego miejsce zajął Stanisław Masior, wywodzący się z tej samej szkoły, lecz w roku 1953 przeniesiony został wraz z Katedrą na Politechnikę Łódzką.

W organizacji studiów chemicznych spoza środowiska lwowskiego udział brali Dionizy Smoleński, kierownik Katedry Materiałów Wybuchowych w latach 1945—1961 i Rektor Politechniki w latach 1951—1961 oraz Tadeusz Rabek (1949—1972), kierownik Katedry Tworzyw Sztucznych z Politechniki Warszawskiej, były współpracownik PFZA w Mościcach, z którym współpracował Włodzimierz Łaskawski, dawny współpracownik E. Suchardy ze Lwowa. Nadmienić trzeba, że organizatorzy i kierownicy Katedr technologicznych dzielili przez długie lata swój czas między Politechniką a przemysłem, gdzie ich działalność była nieodzowna.

Rozwój studiów chemicznych na Uniwersytecie przebiegał w sposób bardziej złożony, gdyż przez wiele lat stał mu na przeszkodzie brak własnych pomieszczeń. Kierownictwo Katedry Chemii Organicznej Uniwersytetu Wrocławskiego sprawował w latach 1955—1968 Henryk Kuczynski, a Katedry Chemii Fizycznej Lucjan Sobczyk. Na organizatora powstających od nowa studiów uniwersyteckich i na Katedrę Chemii Nieorganicznej Uniwersytetu została powołana w roku 1953 Bogusława

Jeżowska-Trzebiatowska, która w poprzednich latach prowadziła wykłady dla Wydziału Farmaceutycznego, Lekarskiego i Rolniczego. Po wybudowaniu Gmachu Chemii Uniwersytetu od roku 1969 zajmowała stanowisko dyrektora Instytutu Chemii Uniwersytetu aż do czasu przejścia w roku 1979 na emeryturę.

Organizatorem Wydziału Farmaceutycznego i kierownikiem Katedry Chemii Farmaceutycznej Uniwersytetu Wrocławskiego, a od roku 1951 Akademii Medycznej, był od roku 1946 Bogusław Bobrański, b. docent na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu JK. Na tym Wydziale został przez L. Kuczyńskiego, współpracownika E. Suchardy i E. Płażka, zorganizowany Instytut Chemii i Technologii Środków Leczniczych. Jedną z pierwszych, już w roku 1945 uruchomionych Katedr na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wrocławskiego, była Katedra Chemii Fizjologicznej zorganizowana przez Tadeusza Baranowskiego, dawnego współpracownika prof. J. Parnasa we Lwowie, który kierował również działem biochemii powstałego w roku 1952 Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN. Od roku 1955 Katedrą Chemii Ogólnej Akademii Medycznej kierował zast. prof. T. Batkowski.

Na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu kierownikiem Instytutu Biochemii była Wanda Mejbaum-Katzenellengogen, dawna asystentka prof. J. Parnasa i współpracowniczka T. Baranowskiego do roku 1960.

W skład powstałej w roku 1951 Wyższej Szkoły Rolniczej, z kolei przekształconej na Akademię Rolniczą, weszła Katedra Technologii Rolnej kierowana przez Aleksandra Tychowskiego, współpracownika prof. W. Syniewskiego, a po jego śmierci w roku 1962 była kierowana przez Wilhelma Kamieniobrodzkiego, dawnych pracowników Wydziału Rolniczo-Leśnego Politechniki Lwowskiej w Dublanach.

Wreszcie na Akademii Ekonomicznej w obecnym Instytucie Technologii Przemysłu Chemicznego i Spożywczego od roku 1954 chemia nieorganiczna jest reprezentowana przez Józefa Beraka i Alfreda Śliwę, byłych współpracowników uczelni lwowskich i Katedry Chemii Nieorganicznej Politechniki Wrocławskiej.

Jak z powyższego wynika, baza studiów i nauk chemicznych na Politechnice i Uniwersytecie, stanowiący główny ośrodek tzw. „chemii wrocławskiej”, powstała w pierwszym 10-leciu dzięki zbiorowemu wysiłkowi takich przedstawicieli „chemii lwowskiej”, jak: w zakresie chemii organicznej — E. Sucharda, E. Płażek, B. Bobrański, H. Kuczyński; w zakresie chemii nieorganicznej i fizycznej — W. Trzebiatowski, B. Jeżowska-Trzebiatowska i K. Gumiński; w zakresie technologii chemicznej — W. Bobrownicki, Z. Tomasik, W. Romer, Bł. Roga i Zdz. Ziolkowski; równocześnie czynni byli D. Smoleński i T. Rabek — obaj z Politechniki Warszawskiej.

Okolo roku 1970 zmienił się ustrój wyższych uczelni, które przeszły w całości na system „Instytutów”, których na Wydziale Chemicznym Politechniki Wrocławskiej powstało 6, a na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu Wrocławskiego jeden ogólny Instytut Chemii.

Poza uczelniami, w związku z powołaniem do życia w roku 1952 Polskiej Akademii Nauk, zapadały kolejno decyzje o utworzeniu jej Placówek we Wrocławiu zlokalizowanych na razie przy Katedrach. I tak, przy Katedrze, a z kolei przy utworzonym już w roku 1963 Instytucie Chemii Nieorganicznej i Pierwiastków Rzadkich, działał na Politechnice

Zakład Fizyko-Chemicznych Badań Strukturalnych, którzy przez fuzję z Zakładem Niskich Temperatur Instytutu Fizyki PAN (R. Ingarden) utworzył w roku 1967 Instytut Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych PAN, powstający do roku 1974 pod kierownictwem W. Trzebiatowskiego, a następnie B. Stalińskiego. Uzyskał on niebawem własny, zaadaptowany do jego celów gmach. Działa w nim Zakład Chemii Strukturalnej pod kierunkiem B. Jezowskiej-Trzebiatowskiej. Powstał też pod kierownictwem W. Bobrownickiego Zakład Fizyko-Chemicznych Podstaw Technologii przynależny do Instytutu Chemii Fizycznej PAN, działający do roku 1972. Szczególnego znaczenia nabral Zakład Petrochemii Instytutu Chemii Organicznej PAN, mieszczący się przy Katedrze Technologii Nafty i Paliw Płynnych Politechniki Wrocławskiej pod kierunkiem Z. Tomasika, a z kolei J. Wrzyszcza, który wzmocnił poważnie potencjał badań w tej dziedzinie. Wreszcie zanotować należy poważny sukces, jakim było utworzenie w roku 1968 we Wrocławiu z inicjatywy polskiej strony Międzynarodowego Laboratorium Silnych Pól Magnetycznych i Niskich Temperatur, na które łożą środki Akademii PRL, BRL, NRD i ZSSR, w którym funkcje dyrektora sprawuje nieprzerwanie W. Trzebiatowski.

Do działalności organizacyjnej na tutejszym terenie należy zaliczyć również obowiązki przewodniczącego Wrocławskiego Oddziału PAN, który powołany został do życia w roku 1971. Funkcje te sprawowali kolejno W. Trzebiatowski (1971), K. Urbanik (1972—1977), a od roku 1978 B. Jezowska-Trzebiatowska.

2. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

O randze środowiska decyduje jego aktywność i osiągnięte znaczące rezultaty naukowe. Wynikają one z działalności kierujących pracami profesorów, ich współpracowników i uczniów, których zespoły przyjmują niekiedy charakter szkół naukowych. Z tych Zespołów wywodzili się rekrutujący się już z grona absolwentów uczelni wrocławskich wychowankowie pierwszych we Wrocławiu profesorów, obecnie promotorzy kolejnych generacji doktorów.

Dokonując przeglądu zakresu badań i osiągnięć naukowych poszczególnych członków grona profesorskiego chemii, podano zgodnie z założeniami niniejszego opracowania charakterystykę tych spośród nich, którzy wywodzili się z macierzystego środowiska lwowskiego, a stanowili jego znakomitą większość (por. str. 13).

Seniorem chemików we wrocławskim środowisku był Edward Sucharda (1891—1947), reprezentujący lwowską szkołę chemii organicznej (por. str. 3). W jego działalności naukowej można rozróżnić dwa kierunki: syntezę organiczną w zakresie związków heterocyklicznych oraz nowe metody analityczne związków organicznych (wspólnie z B. Bobrańskim). W pierwszym z nich jego prace doprowadziły m.in. do otrzymania takich związków wielordzeniowych, jak: naftyrydyny, fenantroliny, chinoliny. Dalszym sukcesem była synteza indygooidów, barwników zawierających pierścień pirydynowy błękitu indygowego, czerwieni indygowej a także tioindyga. Opracował również metody chemicznej przeróbki gazu ziemnego w celu otrzymania czterochlorku węgla i chloroformu uzyskując zastrzeżenia patentowe. Prowadził także badania nad otrzymywaniem kamfory z surowców krajowych tj. terpentyn. Drugą ważką dzie-

dziną przez niego zainicjowaną były nowe metody półmikroanalizy organicznej, oznaczania ciężaru cząsteczkowego przez modyfikację ebulioskopu Świętosławskiego do skali centigramowej oraz metody oznaczania w tej skali azotu, węgla i wodoru, które okazały się bardzo przydatne i przyjęły się podówczas powszechnie. Ten rodzaj analizy elementarnej w skali półmikro umożliwił chemikom dysponującym małymi ilościami substancji do uniezależnienia się od kłopotliwej mikrometody Pregla. Metody powyższe zostały opublikowane w postaci monografii w języku niemieckim oraz angielskim, np. *Semimicromethods for the Elementary Analysis of Organic Compounds* — 1936 (z B. Bobrańskim). Ich dalszą odmianą była nowa metoda oznaczania węgla przez spalanie na drodze mokrej, co pozwala na równoczesne oznaczenie azotu.

E. Sucharda był czł. czł. koresp. Akademii Nauk Technicznych i PAU, czł. założyciel Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, wielokrotnie dziekanem Wydziału Chemicznego Politechniki Lwowskiej i jej rektorem. Do jego współpracowników i uczniów zaliczali się: E. Płazek, B. Bobrański, H. Kuczyński, Cz. Troszkiewiczówna, Z. Skrowaczewska, T. Mażański, L. Kuczyński; wszyscy uzyskali tytuły profesora. Ogłosił 42 prace naukowe.

Edwin Płazek (1898—1964) swoją działalność naukową objął przede wszystkim chemię pirydyny. Były to często pionierskie prace o podstawowym znaczeniu, polegające na syntezach różnych pochodnych tego związku. Badał systematycznie reakcje chlorowania oraz nitrowania pirydyny określając wpływ podstawników pirydyny na przebieg tych reakcji. Oznaczał także reaktywność chlorowców podstawionych w pirydynie w zależności od zawartości dalszych podstawników. Studiował przemiany amino- i hydrolsypochodnych tego związku. Badania te z kolei rozszerzył na pochodne fosforowe pirydyny. Opracował podręcznik chemii ogólnej i chemii organicznej. W latach 1956—1959 był prorektorem d/s naukowych na Politechnice Wrocławskiej oraz pełnił dwukrotnie funkcje dziekana Wydziału Chemicznego. Był promotorem 18 doktorów, z których habilitowało się 5 (T. Talik, Z. Talik, W. Czuba, I. Tomasik, J. S. Wiczorek), spośród których 3 uzyskało tytuł profesora. Ogłosił 73 prace naukowe, z których 47 powstało we Wrocławiu.

Bogusław Bobrański (ur. 1904) zajmuje się syntezą związków organicznych o działaniu farmakologicznym oraz metodyką organicznej analizy ilościowej. W tej pierwszej dziedzinie wymienić można syntezy pochodnych fenyloetyloaminy, których specyficzne działania farmakologiczne korelował z poszczególnymi podstawnikami. Obszerny cykl prac dotyczył nowych pochodnych kwasu barbiturowego, które, jak stwierdził, ulegają w ustroju przekształceniu i dają przegrupowania o działaniu kojącym. Badania te umożliwiły wybór pochodnej dobrze spełniającej warunki trankwilizatora, który pod nazwą ipronalu został wprowadzony do lecznictwa. Wyjaśniał konformację pierścienia barbiturowego. Opracował syntezę kofeiny i teofeliny, a także nową metodę otrzymywania kwasu moczowego z produktów zwierzęcych. Szczególnie cenne były jego prace nad udoskonaleniem i zautomatyzowaniem elementarnej analizy organicznej w skali półmikro, które znalazły szeroki oddźwięk i zastosowania w świecie. Jest czł. rzecz. PAN i przewodniczącym Komitetu Nauk Farmaceutycznych PAN, przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Farmakologii PAN. Był prezesem Polskiego Towarzystwa Chemicznego w latach 1953—1954, a od roku 1951 Redaktorem Naczelnym „Wiado-

mości Chemicznych". W latach 1957—1962 był rektorem Akademii Medycznej. Otrzymał nagrodę państwową II stopnia. Jest autorem podręcznika *Chemii Organicznej, Preparatyki organicznych środków leczniczych i Analizy ilościowej związków organicznych*.

Promował 16 doktorów, z których 4 habilitowało się (T. Jakóbiec, D. Prelicz, M. Konieczny, J. Pomorski), z których 2 uzyskało tytuł profesora. Jest autorem 133 prac naukowych; uzyskał 20 patentów.

Następcą E. Płażka na jego Katedrze był w latach 1967—1979 Henryk Kuczyński (ur. 1909). Kontynuował on rozpoczęte przed wojną badania nad składnikami krajowych terpentyn, zajmował się stereochemią terpenów oraz ich pochodnych, wykorzystując w tych badaniach nowoczesne koncepcje analizy konformacyjnej, które powstały po roku 1949. Między innymi dokonał syntez pierwszych przestrzennie jednorodnych epoksyzwiązków terpenów: jednocyklicznych, allilowych alkoholi terpenowych i karwomentoli, ustalając ich konformację i konfigurację, dotąd często mylnie określane. W badaniach nad stereochemią pinolu wykrył unikalny sekwens reakcji z udziałem nieklasycznych kationów cyklicznych. Dalsze prace dotyczyły karanu, wywodzącego się z głównych składników terpentyn krajowych oraz syntezy jego pochodnych. Wykrył na drodze czysto chemicznej występowanie cyklicznego karbokationu, którego istnienie było dotąd kwestionowane. Jego prace spotkały się z żywym oddźwiękiem w literaturze światowej.

Czł. Koresp. PAN, sprawował kilkakrotnie funkcje dziekana i prorektora Politechniki Wrocławskiej. Doktoryzował 13 swoich współpracowników, z których 5 habilitowało się (Z. Chabudziński, K. Prątkowski, A. Zabza, M. Walkowicz i St. Bogdał) a z nich 2 uzyskało tytuł profesora. Ogłosił drukiem 96 prac naukowych.

Prace naukowe Zofii Skrowaczewskiej (ur. 1909) poświęcone są przede wszystkim syntezie związków fofororganicznych i dotyczą m.in. reaktywności wiązania fosfor-azot w amidach. Dalsze zajmują się syntezą i przemianami chemicznymi aldehydów nitroalkilopirydynowych, i zostały rozszerzone na policykliczne układy azaaromatyczne. Poza pracami podstawowymi zasługują na uwagę prace o charakterze technologicznym, jak np. nowa metoda sulfanowania amin aromatycznych, otrzymywanie żywic melaminowych do impregnacji tkanin i apretur oraz wytwarzania kleju wodoroodpornego do drewna. Jej udziałem było także zidentyfikowanie gazu bojowego „Tabun”, produkowanego w okresie wojny na Dolnym Śląsku.

Promowała 9 doktorów, z których 2 habilitowało się (P. Masztalercz, J. Młochowski), a jeden uzyskał tytuł profesora. Opublikowała około 40 prac naukowych, uzyskała 3 patenty i wykonała 15 opracowań technologicznych.

Do uczniów E. Suchardy i E. Płażka zalicza się również Leonard Kuczyński (ur. 1913), którego prace rozwijały się w dwóch kierunkach, a mianowicie chemii organicznej oraz opracowań technologicznych dla przemysłu farmaceutycznego. Prace z zakresu syntezy organicznej dotyczyły nowych pochodnych pirydyny i innych układów z rodziny aza-heterocyklicznych o przypuszczalnym działaniu biologicznym. W pracach tych określił zależność między budową chemiczną a aktywnością biologiczną. Drugą dziedzinę stanowią opracowania technologiczne dla przemysłu farmaceutycznego, z których 15 zostało wdrożonych.

W latach 1968—1972 był rektorem Akademii Medycznej. Promował

10 doktorów, z których 3 habilitowało się (A. Nawojski, Zd. Małoń, T. Zawisza), którzy osiągnęli tytuł profesora. W swoim dorobku ma około 50 prac naukowych.

Tadeusz Baranowski (ur. 1910) jest we Wrocławiu kontynuatorem „Lwowskiej Szkoły Biochemii”. Głównym kierunkiem badań są enzymy przynależne do ciągu glikolitycznego mięśni człowieka i innych ssaków. Znaczną liczbę ich otrzymał w stanie krystalicznym, co stanowiło szczególnie sukces, i określił ich własności. Z ważniejszych wyników ocenić można: odkrycie nowej charakterystycznej reakcji ciągu glikolitycznego i wydzielenie katalizującego ją enzymu dehydrogenazy alfa-fosfoglicerołu w stanie krystalicznym. Z mięśni człowieka został wydzielony krystaliczny kompleks enzymu, kinazy pirogronianowej związanej z kwasem rybonukleinowym, odkrywając regulacyjną funkcję RNA w tym kompleksie.

Jest czł. rzecz. PAN oraz czł. „Academia Leopoldina”, był przewodniczącym Komitetu Biochemii i Biofizyki PAN, rektorem Akademii Medycznej (1966—1969), jest czł. załóż. Polskiego Towarzystwa Biochemicznego. Został wyróżniony indywidualną nagrodą państwową II stopnia i zespołową I stopnia.

Promował 20 doktorów, z których 11 habilitowało się (I. Mochnacka, W. Mejbaum-Katzenellenbogen, J. Lisowski, A. Morawiecki, A. Szewczuk, I. Siemion, K. Nowak, St. Karpiuk, J. Kwiatkowska-Korczak, M. Wolny, E. Wolna), a z nich 7 uzyskało tytuł profesora. Ogłosił 130 prac naukowych.

W dziedzinie biochemii i jej pogranicza Wanda—Mejbaum-Katzenellenbogen (ur. 1914) prowadziła prace nad tworzeniem struktur nadcząsteczkowych pomiędzy białkami, glikopeptydami, kwasami nukleinowymi i wielocukrami oraz kompleksami tych mikrocząsteczek z metalami.

Promowała 34 doktorów, z których 6 habilitowało się (W. Dobroszycka, Br. Morawiecka, T. Wilusz, A. Polanowski, J. Szopa, K. Maskos), a z nich 2 uzyskało tytuł profesora. Ogłosiła ok. 90 prac naukowych.

Kierunek chemii nieorganicznej i fizycznej był w początkowych latach we Wrocławiu mniej licznie reprezentowany. Włodzimierz Trzebiatowski (ur. 1906) rozszerzył znacznie zakres swoich badań. Wymienić tu można studia na przebiegu przemysłowo ważnej syntezy tytanianu baru i rozkładu siarczanu wapnia, ustalenie szeregu diagramów fazowych dwutlenku tytanu oraz dwutlenku uranu o zmiennej wartości telnu, studia nad rentgenograficzną analizą licznych stopów renu i technetu. Określone zostały własności termodynamiczne szeregu faz międzymetalicznych srebra drogą pomiarów ich potencjałów elektrotechnicznych w stopionych solach. Zbadane zostały własności półprzewodnikowe arsenków metalicznych. Szczególnie owocne okazały się badania własności magnetycznych licznych związków metalicznych uranu o niskich temperaturach, podjęte celem wyjaśnienia struktury elektronowej uranu, które znalazły szeroki odgłos w świecie, gdyż wykryto ich ferromagnetyczne własności. Badaniem krioskopowymi i magnetycznymi objęto także stopniowe sole uranu, niklu i kobaltu, które dostarczyły zarówno nowych danych termodynamicznych, jak i wykryły zachodzące przemiany. Tą samą metodą badano także silnie zdyspergowane metale na nośnikach spełniające funkcje katalizatorów, jak np. żelazo, pallad, co pozwoliło ustalić ich specyfikę w tym wysokim stanie rozdrobnienia. Wydał podręcznik *Chemii nieorganicznej* i dwie monografie *Struktura metali*

oraz *Zarys rentgenograficznej analizy strukturalnej* (z K. Łukasiewiczem)

Jest czł. rzecz. PAN, w latach 1972—1977 był prezesem PAN, w roku 1951 prezesem Polskiego Towarzystwa Chemicznego, którego jest członkiem honorowym. Jest członkiem zagranicznym Akademii Nauk ZSSR, CSRS, NRD i BRL. Uzyskał I nagrodę państwową i Państwowej Rady d/s Wykorzystania Energii Jądrowej. Wyróżniony był medalem J. Śniadeckiego przez P. T. Ch. i medalem M. Smoluchowskiego przez P. T. Fiz. Jest doktorem h. c. Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, Uniwersytetu Śląskiego i Warszawskiego.

Promował 30 doktorów chemii i fizyki, z których 12 uzyskało kandydaturę względnie habilitowało się (D. Staliński, K. Pigoń, J. Terpiłowski, K. Łukasiewicz, J. Damm, Wł. Romanowski, W. Żdanowicz, J. Niemiec (zm. 1968), R. Troć, W. Suski, J. Mulak, Z. Henkie, R. Horyń), a z nich 7 uzyskało tytuł profesora. Ogłosił 130 prac naukowych.

Dalsze obszary chemii nieorganicznej i jej pogranicza z fizyką chemiczną rozwinęła Bogusława Jeżowska-Trzebiatowska (ur. 1908), opracowując zagadnienia struktur molekularnych, elektronowych i dynamiki związków koordynacyjnych, tak metaloorganicznych, jak i bionieorganicznych. Prace nad syntezą, strukturą i reaktywnością monomerów i polimerów koordynacyjnych oraz pionierskie badania nad rolą tlenu jako liganda w tych związkach doprowadziły do powstania teorii wiązań mostkowych i wyjaśnienia ich roli w procesach katalitycznych oraz wytlumaczenia magnetyzmu molekularnego. Opracowane zostały nowe modele przenośników tlenu i układów enzymatycznych. Otrzymano nowe aktywatory i przenośniki gazów molekularnych, np. azotu i tlenu. Ważne wyniki uzyskano w dziedzinie struktury i spektroskopii związków uranu, ziem rzadkich i metali przejściowych, które doprowadziły do wyjaśnienia procesów solwatacji oraz mechanizmu relaksacji elektronowych w aspekcie materiałów laserowych. Powstała w ten sposób szkoła chemii koordynacyjnej. Rozwinęła także chemię radiacyjną, badając m.in. po raz pierwszy mechanizm radiolizy w roztworach alkalicznych. Opracowano metodę odzysku renu i niklu z procesów metalurgicznych miedzi.

Jest autorem *Theory and Structure of Coord. Compounds* (wraz z współpracownikami) WNT-Pergamon Press — 1964, *Problemy teoretycznej chemii koordynacyjnej* — 1970 (wraz z W. Wojciechowskim), *Rzadkie pierwiastki* — 1976 (wraz z T. Mikulskim i St. Kopaczem), wydanie rosyjskie *Riedkije elementy* — 1979.

Promowała 63 doktorów, z których 22 habilitowało się (L. Pajdowski, St. Wajda, M. Wrońska, A. Bartecki, J. Ziółkowski, B. Kędzia, W. Wojciechowski, J. Biernat, K. Bubietyńska-Słopecka, W. Kąkolowicz, H. Przywarska-Boniecka, J. Kaleciński, J. Dziegielewski, St. Kopacz, T. Głowiak, H. Kozłowski, T. Lis, J. Mroziński, P. Sobota, J. Drożdżyński, S. Ernst, M. Rudolf), z których 8 uzyskało tytuł profesora.

Jest czł. rzecz. PAN i czł. zagr. Akademii Nauk NRD, promowana została na doktora h.c. Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, Politechniki w Bratysławie, Uniwersytetu im. Łomonosowa w Moskwie. Odznaczona medalem im. Heyrovsky'ego — Czechosłowackiej Akademii Nauk i wyróżniona I i II nagrodą państwową oraz I nagrodą Rady d/s Wykorzystania Energii Jądrowej. Przewodniczyła Komitetowi Spektroskopii PAN w latach 1965—1981, a od przeszło 10 lat jest koordyna-

torem problemu międzyresortowego „Struktura, własności i dynamika układów molekularnych i skondensowanych”, od roku 1972 jest członkiem Zarządu Europejskiego Towarzystwa Fizycznego, a od roku 1980 pełni funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Biofizycznego. Opublikowała 450 prac oraz uzyskała 10 patentów.

W czasie swojej krótkiej, bo zaledwie 5-letniej działalności we Wrocławiu, Kazimierz Gumiński (ur. 1908) zainicjował w zakresie chemii fizycznej prace nad przewodnictwem elektrycznym związków organicznych, luminiscencją i efektem fotoelektrycznym.

Promował 4 doktorów oraz opiekował się 4 habilitacjami (L. Sobczyk, Zd. Ruziewicz, Wł. Rohleder, W. Hendrich), z których 3 uzyskało tytuł profesora. Opublikował w tym okresie 4 prace naukowe.

Badania nad nieorganicznymi związkami fosforu rozwinął Józef Berak (ur. 1913). Przedmiotem ich jest analiza fazowa układów tlenkowych z zawartością fosforanów, ważnych dla produkcji termofosfatów, a także synteza i analiza struktur krystalicznych faz fluoroapatytowych, ich pochodnych oraz fluorków metali. Badania te zostały rozszerzone na układy fosforków metalicznych oraz niektóre układy metaliczne.

Jest promotorem 11 przewodów doktorskich i opublikował ok. 50 prac naukowych.

Dziedzinę technologii chemicznych reprezentował na czołowym miejscu Włodzimierz Bobrownicki (1892—1980), wybitny przedstawiciel i organizator polskiego przemysłu azotowego w okresie międzywojennym. Swoim pracom nadał wyraźny kierunek na problemy związane z produkcją nawozów mineralnych, szczególnie fosforowych i potasowych. Przewodziło pryncypialne zagadnienie wykorzystania surowców krajowych i ulepszenie istniejących procesów produkcyjnych. Stąd badania nad równowagami fazowymi w układach o zawartości fosforanów wapnia i magnezu. Prace przy udziale jego współpracownika J. Schroedera zmierzały do wyjaśnienia budowy i mechanizmu powstawania supertomasyny, termofosfatów magnezowo-krzemianowych, w szczególności ich szklistych łatwo przyswajalnych form. Stosowano oprócz klasycznych aktualne metody fizyko-chemiczne badań, jak mikroskopię elektronową i spektroskopię w podczerwieni. Druga dziedzina, na której skoncentrowały się jego prace, to przeróbka odkrytych w Kłodawie karnalitowych złóż soli potasowych w celu uzyskania nawozu potasowego w postaci chlorku potasu i pełnej utylizacji produktu odpadowego tj. związków magnezowych do postaci tlenku magnezu włącznie. Prace te dały pozytywne rezultaty, lecz względy ekonomiczne nie dopuściły do eksploatacji tych bogatych w magnez złóż.

Był czł. rzec. PAN, przewodniczącym Komitetu Nauk Chemicznych PAN w latach 1955—1960, długoletnim redaktorem „Chemii stosowanej”. Był redaktorem i współautorem prac zbiorowych *Technologia nawozów mineralnych* — 1952, *Technologia związków azotowych* — 1955 i *Technologia związków fosforu*, jak też podręcznika *Technologii chemii nieorganicznej* — 1965 oraz monografii *Technologia soli potasowych*. Był promotorem 10 doktorów, z których 3 habilitowało się (T. Pieniążek, J. Kubicki, J. Synowiec) i uzyskało tytuł profesora. Ogłosił 63 prac naukowych oraz uzyskał 7 patentów.

Jerzy Schroeder (ur. 1912), kontynuował problematykę nawozów mineralnych w ścisłej współpracy z przemysłem. Jego przewodnim celem było wprowadzenie do produkcji najwłaściwszych form nawozów umo-

zliwiających łatwe przyswojenie przez glebę cennych składników. Badania te doprowadziły do opracowania wspólnie z Zakładami Chemicznymi „Police” bezodpadowej metody równoczesnego wytwarzania nawozów wieloskładnikowych i paszowego fosforanu moczniaka z całkowitą utylizacją odpadowego fosfogipsu. Prace nad zmianami struktury kryształicznej mielonych z pewnymi dodatkami fosforatów pozwoliły na dalsze udoskonalenie tej metody. Badania prowadzone nad odfluorowaniem apatytu doprowadziły do produkcji fosforanu paszowego w zmodyfikowanej odpowiednio do tego celu fabryce „Bonarka” w Krakowie. Opracował metodę utylizacji kredy z procesu konwersji fosfogipsu.

Był wielokrotnie dziekanem Wydziału Chemicznego i rektorem Politechniki w roku 1982. Od roku 1967 jest przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Nawozów Sztucznych, członkiem Rady przy Ministrze Przemysłu Chemicznego. Jest zastępcą naczelnego redaktora „Chemii Stosowanej”. Był promotorem 22 doktorów, z których 3 habilitowało się (H. Górecki, A. Kołaczkowski, St. Zieliński). Opublikował 120 prac naukowych oraz uzyskał 49 patentów.

Czynny na Politechnice w latach 1949—1958 Zbigniew Tokarski (ur. 1906) przyczynił się do właściwego rozpoznania bogatej bazy dolnośląskiej surowców ceramicznych, przede wszystkim kaolinu. Określał ich przydatności technologiczne dla przemysłu ceramicznego, szczególnie materiałów ogniotrwałych, ważnych dla hutnictwa oraz produkcji porcelany.

Promował 1 doktora, który habilitował się (Zb. Święcki) i uzyskał tytuł profesora.

Do szczególnie aktywnych przedstawicieli nauk stosowanych należał Zdzisław Tomasik (1900—1970), który rozwinął nader ważną dziedzinę petrochemii. Współpracując czynnie w rozbudowie polskiego przemysłu paliw płynnych, rozwinął nader ważne dla niego badania nad procesami hydrogenacji ropy, dostarczających w katalizowanych procesach wysokośnieniowych lekkich paliw płynnych. Zajmował się procesami hydrodiarszczania benzyn i paliw płynnych, hydrowymianowaniem frakcji benzynowych, a także hydrokrakingiem ropy naftowej i hydrowymianowaniem benzolu, z których szereg osiągnęło realizację w skali przemysłowej. Kluczem do tego było opracowanie odpowiednich katalizatorów, z których liczne zostały wdrożone w przemyśle.

Był promotorem 8 doktorów, z których 3 habilitowało się (J. Grzechowiak, M. Rutkowski, J. Wrzyszczyński) i uzyskało tytuł profesora. Ogłosił 42 prace naukowe, w tym liczne skrypty i uzyskał 23 patenty oraz wykonał liczne opracowania technologiczne.

W dziedzinie chemii i technologii węgla autorytetem międzynarodowym był Błażej Roga (1895—1977). Wspólnie z T. Laskowskim opracował systematykę naturalnych paliw stałych i wprowadził klasyfikację węgla przyjętą jako międzynarodową przez Komitet ECE w Genewie. Prowadził badania strukturalne węgla metodami fizykochemicznymi nad ich budową, własnościami i procesem karbonizacji. Określał skład chemiczny i typowe struktury węgla brunatnych. Badał systematycznie własności węgla z Zagłębia Górno- i Dolnośląskiego, które określają ich przydatność technologiczną, np. dla procesu koksowania. Wspólnie z W. Świętosławskim i M. Chorążym opracował jeszcze w okresie przedwojennym sposoby zużytkowania miazgi węglowej i koksowej przez nadanie im zdolności brykietowania.

W swojej Katedrze kontynuował prace nad chemią i fizyko-chemią węgla kamiennego i procesem tworzenia się koksu, nad chemią bituminów węglowych, przeróbką węglopochodnych, a także rafinacją nafталenu.

Czł. rzecz. PAN, doktor h. c. Politechniki Wrocławskiej, promował 21 doktorów, z których 4 habilitowało się (St. Jasieńko, B. Karabon, T. Siemienińska, R. Pampuch), którzy uzyskali tytuł profesora.

Jest autorem licznych monografii: m.in. *Chemia węgla* — 1955 (z L. Wnękowską i A. Ihnatowiczem), *Analiza węgla i koksu* — 1966 (z L. Wnękowską), *Analiza paliw stałych* — 1952 (z L. Wnękowską), *Kopalne paliwa stałe* — 1956, *Chemiczna technologia węgla* — 1971 (wsp. z K. Tomków). Ogłosił ok. 50 prac naukowych.

Witold Romer (1900—1967) kontynuował we Wrocławiu swój dawny kierunek prac nad fizykochemią procesów fotograficznych (por. str. 12), której był w Polsce pionierem i wybitnym przedstawicielem. Podstawowym kierunkiem jego badań były właściwości halogenosrebrowych materiałów fotograficznych, a zwłaszcza ich ziarnistość, rozdzielczość i ostrość obrazów fotograficznych. W szczególności zagadnienie ziarnistości zostało zbadane w kilku aspektach, jak: ziarnistość strukturalna, optyczna i subiektywna. Jego prace, wykonane w okresie wojny w laboratorium Kodaka i na stanowisku kierownika sekcji badawczej „Royal Aircraft Establishment”, wytyczyły drogę do poprawy ostrości obrazów fotograficznych, szczególnie ważnych w fotografice lotniczej. Istotne były również osiągnięcia dotyczące powiększenia pojemności informacyjnej zdjęć lotniczych na drodze kompensacji ruchu samolotu. Wśród prac dotyczących poligrafii wymienić należy opracowanie metody druku wielobarwnych map, tzw. kartochromii, wprowadzone do praktyki. Inne prace dotyczyły pewnych technologii sporządzania halogenosrebrnych emulsji fotograficznych. Przyczynił się również do stworzenia polskiej nomenklatury w zakresie sensytometrii fotograficznej. Jest autorem monografii: *Ziarnistość obrazu fotograficznego* — 1952, *Teoria procesu fotograficznego* — 1955. Był członkiem honorowym Międzynarodowej Federacji Artystów Fotografików. Wielokrotnie pełnił funkcje dziekana Wydziału Chemicznego i był promotorem 3 doktorów, z których 1 habilitował się (Wł. Markocki) i uzyskał tytuł profesora. Opublikował 64 prace i uzyskał 3 patenty (dwa wspólne z Wł. Markockim).

Władysław Markocki (ur. 1911) kontynuował we Wrocławiu swoją współpracę z W. Romerem (por. str. 8), zajmując się fizyko-chemią i technologią procesów fotograficznych. Badał wpływ przestrzennego stężenia halogenków srebra w warstwach fotograficznych na rozpraszanie i absorpcję światła. Na drodze doświadczalnej i matematycznej określał wpływ rozpraszania światła przez kryształy światłoczułe na właściwości warstw fotograficznych. Opracował wspólnie z W. Romerem metodę otrzymania modelowych zawieszin kryształów halogenków srebra jednorodnej wielkości i o jednolitych formach krystalograficznych, które nadawały się jako wzorcowe obiekty badań. Wymienić również należy opracowanie produkcji emulsji do papierów fotograficznych o najwyższym standardzie światowym przy małej zawartości srebra.

Jest autorem podręcznika *Chemia organiczna procesu fotograficznego* — 1958. Był długoletnim dziekanem Wydziału Chemicznego. Promował 4 doktorów. Ogłosił 48 prac naukowych i uzyskał 5 patentów.

Zdzisław Ziolkowski (ur. 1904) reprezentuje zakres inżynierii che-

micznej i rozwinął swoje prace w ścisłym powiązaniu z aktualnymi zagadnieniami przemysłu chemicznego, z którym blisko współpracował. Już w okresie przedwojennym jako współpracownik St. Pilata brał udział w utylizacji gazu ziemnego do produkcji sadzy i wodoru oraz uzyskania z niego płynnego gazu. We Wrocławiu rozwinął badania nad udoskonaleniem procesów rektyfikacji i ekstrakcji, projektując specjalnej konstrukcji kolumny z rotującymi dyskami względnie pulsacją słupa cieczy, które weszły do użycia w przemyśle. Zajmował się kinetyką wymiany masy w procesach ab- i adsorpcji przy zastosowaniu pulsacji fazy gazowej, co działa przyspieszająco na wymianę masy. Drugą dziedziną jego prac była wymiana ciepła za pomocą układów cienkowarstwowych, w których ustalał różne parametry fizyko-chemiczne i geometryczne oddziaływujące na kinetykę zjawiska. Przyczynił się do produkcji wysoko gatunkowych olejów smarnych stosując metodę selektywnej ekstrakcji za pomocą furfurołu. Rozbudował w kraju produkcję sadzy niezbędnej dla przemysłu gumowego. Przyczynił się istotnie do nowoczesnego rozwoju Wydziału Chemicznego Politechniki Wrocławskiej.

Instytut Technologiczny im. Lensowięta w Leningradzie nadał mu doktorat h. c. Był promotorem 17 doktoratów, z których 4 habilitowało się (R. Koch, A. Skoczylas, M. Pająk, M. Noworyta), a z nich 1 uzyskał tytuł profesora.

Jest naczelnym redaktorem „Inżynierii Chemicznej”, autorem kilku monografii, jak: *Ekstrakcja cieczy w przemyśle chemicznym* — 1980, *Destylacja i rektyfikacja w przemyśle chemicznym* — 1978, *Podstawowe problemy inżynierii chemicznej* — 1982. Ogłosił 52 prace naukowe i uzyskał 5 patentów.

Technologia rolna zamyka zakres nauk stosowanych. Reprezentował ją Aleksander Tychowski (1900—1962), który zajmował się rozkładem enzymatycznym skrobi i hodowlą szczepionek przemysłowych dla gorzelnictwa i młeczarstwa. Pełnił wielokrotnie funkcje dziekana oraz był rektorem Wyższej Szkoły Rolniczej w latach 1956—1959. Promował 9 doktorów, z których 2 habilitowało się (St. Masiór, J. Sożyński), a jeden uzyskał tytuł profesora. Ogłosił ok. 20 prac naukowych. Jego następcą był Wilhelm Kamieniobrodzki (1899—1967) zajmujący się metodą produkcji gorzelniczej i urządzeniami dla przemysłu rolniczego. Opublikował 9 prac naukowo-technicznych i liczne prace popularyzacyjno-techniczne.

Poza wyżej omówionymi wiodącymi w powstającym środowisku profesorami należy spośród wychowanków lwowskich uczelni ostatniego okresu, którzy we Wrocławiu osiągnęli kolejno szczyble naukowe, wymienić następujących profesorów: Jana Biernata (polarografia związków kompleksowych — Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego), Marię Wronską (kinetyka reakcji chemicznych w roztworach — Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego), Mieczysława Dukalę (związki terpenowe — Instytut Technologii Organicznej i Tworzyw Sztucznych — Politechnika Wrocławska), Adama Barteckiego (spektroskopia związków kompleksowych — Instytut Chemii Nieorganicznej i Metalurgii Pierwiastków Rzadkich — Politechnika Wrocławska), Stanisława Wajdę (metody radioizotopowe — Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego), Janusza Terpiłowskiego (termodynamika metali i stopionych soli — Instytut Chemii Środków Leczniczych — Akademia Medyczna) oraz Adama Nawojskiego (synteza środków psychotropowych — tamże).

Przeprowadzili oni z kolei liczne przewody doktorskie, z których wywodziły się kolejne habilitacje. Wyczerpują w tutejszym środowisku listę osób związanych w przeszłości z lwowskimi uczelniami.

3. KONGRESY, KONFERENCJE I SZKOŁY NAUKOWE

Przejawem i wynikiem aktywności naukowej danego środowiska są m.in. organizowane przez nie kongresy, konferencje, sympozja i szkoły naukowe o zasięgu krajowym lub międzynarodowym.

Cykl tych imprez rozpoczął pierwszy powojenny Zjazd Polskiego Towarzystwa Chemicznego, który zorganizowany został we Wrocławiu już w roku 1948 (Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego — W. Trzebiatowski). Spotkanie międzynarodowe zainaugurowała w roku 1958 Konferencja Polsko-Radziecka na temat „Kataliza i Kinetyka Chemiczna” (Przewodniczący — W. Trzebiatowski).

Nastaje z kolei długi sekwens szkół i konferencji nieraz z udziałem prelegentów i gości z zagranicy, które odbywały się we Wrocławiu, Karpaczu lub Trzebieszowicach.

Wymienić tu należy:

9 Szkół Chemii Koordynacyjnej w latach 1964—1975 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — B. Jeżowska-Trzebiatowska);

9 Zjazdów krajowych na temat „Nieorganiczne związki fosforowe” w latach 1965—1982 (Zakład Chemii Nieorganicznej Instytutu Technologii Przemysłu Chemicznego i Spożywczego Akademii Ekonomicznej — J. Berak);

Ogólnopolska Konferencja „Wiązania wodorowe” — 1966 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — L. Sobczyk);

6 Szkół Fizyko-Chemii Organicznej w latach 1974—1980 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — L. Sobczyk);

5 Konferencji „Cybernetyki chemicznych procesów technologicznych” (Instytut Technologii Nieorganicznej Politechniki Wrocławskiej — J. Schroeder wspólnie z Instytutem Matematyki PAN);

4 Konferencje na temat „Pierwiastki Rzadkie i Metalurgia Chemiczna” w latach 1972—1978 (Instytut Chemii Nieorganicznej i Metali Pierwiastków Rzadkich Politechniki Wrocławskiej — W. Wojciechowski);

Ogólnopolska Konferencja „Chemia Aminokwasów i Peptydów” — 1977 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — I. Siemion);

Ogólnopolska Konferencja „Kryształy molekularne” — 1977 (Instytut Chemii Organicznej i Fizyki Politechniki Wrocławskiej — K. Pigoń).

Poczynając od roku 1970 Konferencje nabrały charakteru międzynarodowego i niejednokrotnie były zwoływane z upoważnienia międzynarodowych organizacji naukowych. Pierwszą na dużą skalę imprezą tego rodzaju był:

XII International Congress on Coordination Compounds (ICCC) — 1970 pod przewodnictwem B. Jeżowskiej-Trzebiatowskiej, który ze względów technicznych odbył się w Krakowie i Zakopanem przy udziale organizacyjnym Instytutu Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Z kolei odbyły się:

International Conference on Molecular Spectroscopy — 1972 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — B. Jeżowska-Trzebiatowska i H. Ratajczak). International Congress on the Improvement of Chemical

Education — 1973, zorganizowany na zlecenie UNESCO, IUPAC, PAN i Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego — B. Jeżowska-Trzebiatowska);

Conference on Electrical and Related Properties of Organic Solids — (3) 1974, 1978, 1981 (Instytut Chemii Organicznej i Fizyki Politechniki Wrocławskiej — K. Pigoń);

Polsko-Radziecka Konferencja Aktywacji Molekuł Gazu — 1975 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — B. Jeżowska-Trzebiatowska);

2nd International Conference on the Electronic Structure of Actinides — 1976 (Instytut Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych PAN — B. Staliński);

XIII European Congress on Molecular Spectroscopy — 1977 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — B. Jeżowska-Trzebiatowska);

UNESCO Workshop on Proton Dynamics in Hydrogen Bonding — 1977 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — L. Sobczyk);

First International Summer School on Metal Complex Catalysis and Fourth Symposium on Metal Complexes in Catalytic Oxidation Reactions — 1977 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — J. Ziółkowski);

Post Crystallographer Congress Symposium on Crystal Structure and Bonding of Metal Complexes and Biologically Important Metal Compounds — 1978 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — B. Jeżowska-Trzebiatowska i T. Głowiak);

International Conference on Molten Salt Chemistry — 1979 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytut Chemii Nieorganicznej Politechniki Wrocławskiej — A. Kisza i E. Bogacz);

Workshop on Fundamental Research in Metal Complex Catalysis related to the Utilization of Coal — 1980 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — J. Ziółkowski);

Xth Summer School on Metal Ions in Biologically Catalized and Related Systems — 1980 (Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego — H. Kozłowski i J. Ziółkowski);

Int. Conference on Regulation of Insect Development and Behaviour — 1980 (Instytut Chemii Organicznej i Fizyki Politechniki Wrocławskiej — A. Zabza);

4th International Conference on the Crystal Field and Structural Effects in d and f — Systems — 1981 (Instytut Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych PAN — B. Staliński).

Wszystkie powyższe imprezy przyczyniły się istotnie do ożywienia wrocławskiego środowiska chemicznego i podniesienia jego znaczenia na terenie międzynarodowym.

4. UWAGI KOŃCOWE

Przedstawiając rodowód wrocławskiego środowiska nauk chemicznych i charakterystykę jego działalności w latach 1945—1982 można jednoznacznie stwierdzić, że ambicje i nadzieje kielkujące w gronie profesorów przybyłych tu w roku 1945 zostały spełnione. Z obecnej perspektywy dobrze widoczne jest stopniowe uwielokrotnienie się we Wrocławiu potencjału nauk chemicznych zarówno w sensie ilościowym, jak i w jego treści.

Przedstawiony tu przeszło 100 lat liczący okres rozwoju nauk chemicznych w środowisku lwowskim i wrocławskim ilustruje przemiany, jakie dokonały się w nauce polskiej od czasów zaboru austriackiego, poprzez okres międzywojenny do współczesnego rozwoju w Polsce Ludowej. Ten ostatni, wrocławski okres zawdzięczamy nie tylko aktywnej postawie przybyłej tu, a obecnie najstarszej generacji profesorów, która potrafiła niezależnie od swoich poglądów harmonijnie współpracować i zbudować podwaliny nowego środowiska, ale w równej mierze postawie i osiągnięciom ich wychowanków i następców, przejmujących stopniowo ster placówek i inicjatywę z ich rąk. Taki rozwój nie byłby możliwy bez przychylnego stanowiska i poparcia dla spraw „chemii” ze strony władz uczelnianych w osobach rektorów D. Smoleńskiego, T. Porębskiego, A. Jahna i innych, a także władz wojewódzkich i centralnych.

Obecnie wrocławskie środowisko nauk chemicznych liczy blisko 100 profesorów i docentów oraz ok. 350 współpracowników ze stopniem doktora. Łączą go rozliczne więzy ze znanymi środowiskami krajów socjalistycznych i zachodnich.

Jak powiedział znany profesor T. O. Bernstein z National Research Council w Ottawie w roku 1972 na Międzynarodowej Konferencji Spektroskopii Molekularnej we Wrocławiu, w swym przemówieniu plenarnym: „Wrocław znalazł swoje trwałe miejsce na naukowej mapie świata”.

* *
*

Wszystkim kolegom, którzy dopomogli mi w przygotowaniu niniejszego opracowania dostarczając danych szczegółowych biograficznych i z działalności naukowej wrocławskiego środowiska składam na tym miejscu serdeczne podziękowania.

Recenzent: Stefan Zamecki

Artykuł wpłynął do redakcji w lipcu 1987 r.

В. Тшебятovski

РОЛЬ ЛЬВОВСКИХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ХИМИЧЕСКИХ НАУК ВО ВРОЦЛАВЕ

В статье описывается формирование новой польской научной среды в области химических наук после второй мировой войны во Вроцлаве. Автор обращает внимание на львовское происхождение многих вrocławских профессоров, которые дали начало первому польскому поколению химиков в этом городе. Статья состоит из введения и двух разделов: 1) Эскиз развития химических наук во Львове в 1872-1939 годах и 2) Вклад львовских ученых в организацию и развитие химических наук во Вроцлаве с 1945 года. Во втором разделе обсуждены также следующие вопросы: 1) Организация, 2) Научная деятельность, 3) Конгрессы, конференции, научные школы, 4) Заключительные примечания. Статья является предпосылкой будущей разработки истории химии в Польше после второй мировой войны.

Я. Свентославска-Жулкевска

W. Trzebiatowski

THE ROLE OF THE LVOV REPRESENTATIVES OF CHEMICAL SCIENCES IN THE ACADEMIC MILIEU OF WROCLAW

The article discusses the formation of a new Polish academic milieu in the field of chemical sciences in Wrocław after the second world war. The author points to the Lvov origin of many professors in Wrocław who constituted the main body of the first generation of Polish chemists in that city. The article consists of an Introduction and two parts entitled respectively: I An outline of the development of chemical sciences in Lvov during the years 1872—1939; II The participation of the Lvov scientists in the organization and development of chemical sciences in Lvov from 1945. The problems discussed in Part II are: 1. Organization; 2. Scientific activity. 3. Congresses, Conferences, Scientific Schools; Concluding Remarks close the work. The article may contribute in the future to the writing of a book on the history of chemistry in Poland after the second world war.